

“atès que tota la sèrie es retroba en les ‘homiliae capitulares’ del llibre per a l’‘officium capituli’ de mitjan segle XIII (París, BNF, ms. lat. 5259), del monestir de Sant Ponç de Tomeres (arrondissement de Béziers, département de l’Hérault), situat en els confins septentrionals d’aquella província, confrontant amb la Tolosana i l’Albigesa” (90). Als bisbats de Barcelona, Girona i en la part meridional del bisbat d’Urgell, hom només hi troba esporàdicament algunes de les homilies de Luculentius, manlevades per a complementar els homiliaris propis. A la part sudoccidental del bisbat de Vic i a la part nord del bisbat de Tarragona, l’homiliari de Luculentius s’hi fa present seguint el progrés de la reconquesta, com testimonien els fragments de Tarragona i de Vilafranca, demostrant-se la varietat dels homiliaris de l’ofici, que corrien pels bisbats de Catalunya.

De la tradició litúrgica, l’autor passa a la rica tradició codicològica de l’homiliari de Luculentius a Catalunya i llur contingut; en general són fragments d’homiliaris i leccionaris de l’ofici, però també hi ha breviaris que contenen homilies de Luculentius. Atenció especial és dedicada al ms. 177 de la BP de Tarragona, procedent de Santes Creus, acabat a Barcelona el 1459, amb singularitats respecte de l’homiliari de Luculentius. Aquest ha perdut el primer quadern en els còdexs emilianenses 17 i 21; ara, les tres homilies del quadern perdut poden ésser reconstruïdes amb seguretat, de forma total o parcial, gràcies als fragments catalans recuperats. Així, la família catalana de les homilies de Luculentius esdevé imprescindible per a una edició crítica de l’homiliari.

A tall d’exemple, l’autor acaba donant vint-i-set mostres de les aportacions d’aquesta família a la tradició dels còdexs emilianenses i a algunes homilies de Luculentius editades críticament o publicades a la Patrologia Llatina de Migne. En un primer annex, l’autor dona el text de les homilies inicials recuperades, gràcies a quatre fragments catalans de Tarragona, Vic (2) i Solsona, en transcripció paleogràfica. En un segon annex hi ha la descripció dels noranta-cinc manuscrits catalans de Luculentius. Al tercer annex hi ha la reconstrucció de l’homiliari de Luculentius, tal com ve en el ms. 117 de la BP de Tarragona. En el quart i darrer hi ha el repertori codicològic d’homilies de Luculentius, enriquida amb una taula d’*initia*, que tots els investigadors aplaudiran i agrairan.

Jaume de Puig

M. Teresa FERRER I MALLOL, Manuel RIU I RIU (dirs.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona Catalanoaragonesa a l’edat mitjana*. Volum I.1. *Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067-1213*. Estudis de Pere BENITO I MONCLÚS i M. Teresa FERRER I MALLOL. Corpus Documental a cura de Pere BENITO I MONCLÚS, Pilar SENDRA I BELTRAN i Carles VELA I AULESA. Amb la col·laboració de Rafael GINEBRA I MOLINS, Roberto PILI i Esther REDONDO GARCÍA (Memòries de la Secció històrico-arqueològica, LXXXIII), Barcelona, Institut d’Estudis Catalans 2009, 512 pp.

Dels cent seixanta-nou documents literalment reproduïts en aquest volum, que hom voldria premonitori de futurs successors, només quinze (els assenyalats, salvats error o omissió, amb els números 5, 20, 64, 65, 66, 83, 135, 142, 152, 153, 157, 158, 160, 163 i 168) no tenen per protagonista principal el comte (amb o sense la comtessa) de Barcelona, que en els altres és present en lloc més discret, però sempre visible. I començo la recensió fixant-me en aquest detall perquè, només de tenir el volum a les mans, hi he vist el primer pas per a una col·lecció paral·lela als volums de *Catalunya Carolíngia*, amb la clara diferència que aquests contenen la documentació notarial privada dels diversos comtats i l’encetada amb el llibre que ens ocupa hauria d’anar destinada a la documentació oficial entre protagonistes del poder públic, evidentment dels diversos comtats. Perquè no sembla pas que les relacions, diguem-ne internacionals, del comtat de Barcelona hagin estat les úniques que han deixat el seu rastre en docu-

mentació pública, i, doncs, cal suposar que en un de sol o en diversos volums futurs podríem tenir a l'abast de la mà la documentació paral·lela dels comtes de la Cerdanya, del Rosselló, de Girona, de l'Urgell, d'Osona, documentació que amb tot dret es podria intitular *Tractats i negociacions de Catalunya...* No ha deixat documentació, per exemple, la presència d'Urgell a Valladolid o a Foix, o la d'Empúries a Sardenya, o la relació de qualsevol dels comtats amb la Seu de Roma? La recerca dels darrers anys entorn de mestre Arnau de Vilanova ens ha posat a les mans documents relatius a la invasió del comtat de Pallars pels comtes de Foix i de Comenge en el marc de la croada contra Catalunya posterior a les Vespres Sicilianes.

Tornant, però, als temps més pròxims a l'any Mil, ens podem preguntar quin joc menà cada casa comtal en un fet, fins i tot políticament tan important, com el restabliment de metropolità en la Seu de Tarragona? Fins i tot, si calgués, es podria pensar en un o més volums per a la documentació de l'etapa comtal fins a l'extinció fàctica de cada casa i a partir d'ací anar-ho unificant tot en la Casa de Barcelona i la seva corona catalanoaragonesa.

Encara que hom limités la seva lectura d'aquest volum al text dels cent seixanta-nou documents, en podria eixir amb la sensació d'haver assistit des de la primera línia de seients a un desplegament de vida col·lectiva apassionant des de tots els punts de vista. Almenys per sis d'entre els primers vint documents (els dels números 2, 7, 10, 11, 14 i 15), el possible lector es podria trobar en plena època visigòtica, tot i que les dates ja siguin de passat mitjan segle XI, perquè hi és utilitzat l'esquema documental de *Per hanc scripturam (venditionis)...*; i en el del núm. 6, el de *Satis est uerum...* Som a les portes del setè Centenari del Compromís de Casp, i cal suposar que els qui tinguin la pretensió d'explicar-lo faran arribar a tots els estrats socials el document núm. 149, de l'onze de novembre del 1204 (472-473), en el qual Pere el Catòlic reconeixia que havia rebut del papa Innocenci III tant el "militare cingulum" com el "regium diadema", i, en agraïment, el rei Pere I "regnum suum (cal suposar el d'Aragó, car de regne no en posseïa d'altre) Petro apostolorum principi obtulit, illudque sibi constituit censuale"; no cal dir que, en virtut del Compromís de Casp, el nou rei Trastámara fou ungit i coronat a Saragossa l'any 1413 de la mateixa manera que dos cents-nou anys abans ho havia estat Pere el Catòlic a Roma, malgrat que entremig, a mitjan segle XIV, el rei Pere el Cerimoniós elaborés una 'litúrgia' per a la seva coronació, en la qual el rei agraïa a la clerecia tota mena de presència i de pregària, però no els permetia ni de tocar la corona reial, car era el rei mateix qui l'agafava de damunt l'altar i se la cenyia ell mateix i, acte seguit, agafava la de la reina i la coronava: el rei, en canvi, només era coronat per ell mateix.

Deixem-nos, però, d'elucubracions i fixem-nos en el volum que tenim a les mans. La seva part principal són els ja esmentats cent seixanta-nou documents, datats entre el 1067 i el 1213. Però no són un 'corpus' coherent. Si tenim en compte que el Comtat de Barcelona s'estenia fins a Carcassona i resseguim cada un dels documents deixant-nos guiar per la cronologia, ens trobarem que els trenta-cinc primers són localitzats dins l'esmentat territori del comtat de Barcelona, completat amb la terra de Provença, que el casament de Ramon Berenguer III amb la comtessa Dolça de Provença, acabava de portar a la Casa de Barcelona. Però aquestes tres dotzenes de documents, tot i llur importància, no sembla que puguin ésser qualificats com a portadors de 'negociacions diplomàtiques', car tots els trobem de forma exclusiva dins les relacions entre feudals, entre els quals no diré pas que de vegades a més de dues bandes; i així, el document núm. 37, ja ens posa davant els ulls la relació de societat i d'amistat entre Ramon Berenguer III i la República de Pisa del 1113, amb la vista posada en la reconquesta (290); tot seguit ens trobem amb negociacions, el 1125 entre Tolosa, Barcelona i Provença (294-296); segueixen Gènova

La diplomàcia, en canvi, sembla desplegar-se amb tota llur força d'expansió a partir del document 39, on a cada pàgina ens podem trobar amb el fet que s'obra un nou dossier per a noves relacions diplomàtiques, de vegades a més de dues bandes; i així, el document núm. 37, ja ens posa davant els ulls la relació de societat i d'amistat entre Ramon Berenguer III i la República de Pisa del 1113, amb la vista posada en la reconquesta (290); tot seguit ens trobem amb negociacions, el 1125 entre Tolosa, Barcelona i Provença (294-296); segueixen Gènova

(297-299), Palerm (300) i ja fent un salt important, el mateix emperador, amb el qual el 1162 és negociada una concòrdia (359).

Tant la part d'estira i arronsa entre feudals bel·licosos com la dedicada a les negociacions pròpiament diplomàtiques, són completades amb sengles capítols d'estudi, que per mitjà de mapes ens il·lustren d'allò que respectivament representà per a la presència de Catalunya tant en terres veïnes com en d'altres de més allunyades la relació més o menys internacional.

El volum que ens ocupa és numerat amb un 1.1, cosa que vol dir que el sol volum primer tindrà més d'un llibre. A tots els que treballen en la seva continuïtat m'atreviria, demanant disculpa per endavant que extremessin la cura a controlar el text. En el del volum present s'hi ha esmunyit qualche falta garrafal. El núm. 136 (441) comença amb un monosíl·lab: "[H]e" (!); ha de dir "[N]e"...; en algun cas la puntuació podria ésser més encertada com en el núm. 137, línia 3 del text: "...oriatur litis, dissentio et plerumque..."; m'atreviria a proposar: "...oriatur litis dissentio et plerumque..."; on s'és vist lligar amb un 'et' un substantiu i un adverbi? Ara uneix dos verbs en subjuntiu: 'oriatur', 'negentur'.

Afegim que en general el text llatí es llegeix correctament. Esperem els vinents.

Josep Perarnau

Gottesschau und Weltbetrachtung. Interpretationen zum "Liber Contemplationis" des Raimundus Lullus.

Akten des Internationalen Kongresses aus Anlass des 50-jähriges Bestehens des Raimundus-Lullus-Instituts der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, 25-28. November 2007 herausgegeben von Fernando DOMÍNGUEZ REBOIRAS, Viola TANGE-WOLF, Peter WALTER (Instrumenta Patristica et Mediaevalia. Subsidia Lulliana 4), Turnhout, Brepols 2011, XII i 488 pp.

L'any 1957, l'enyorat Friedrich Stegmüller, aprofitant el bressol que li proporcionava la Facultat de Teologia de la Universitat de Freiburg i. Breisgau, feia néixer el Raimundus-Lullus-Institut, que pocs anys després començava d'ocupar un lloc eminent en el món de la medievalística per les edicions crítiques d'obres llatines de Ramon Llull, primer per compte propi i després dins el "Corpus Christianorum. Continuatio mediaevalis". És, doncs, encertat de commemorar l'efemèrides del mig segle de vida i d'activitat, recordant els noms dels qui més s'entestaren a cultivar el dit hort (V), i sobretot dedicant el volum que tenim a les mans, al primer i segurament principal dels llibres del Doctor Il·luminat, el *Llibre de contemplació*, equivalent a la *Summa theologiae* lul·liana.

Si el mig segle de vida del Raimundus-Lullus-Institut de Freiburg i. Br. és un gran motiu de satisfacció, que obliga a presentar l'enhorabona als qui l'han feta possible i ocasió de recordar amb gratitud qui en fou el creador, el ja esmentat i recordat Prof. Dr. Stegmüller, la satisfacció augmenta fins a més que doblar-se pel fet que la celebració del cinquantenari del "Raimundus-Lullus-Institut" hagi estat aprofitada per a acomunar-hi la festa pels cinc-cents anys de la Facultat de Teologia de la Universitat de Freiburg-im-Breisgau i ambdues commemoracions s'hagin materialitzat en el llibre, el títol del qual encapçala la present recensió. L'atenció dels estudiosos de Ramon Llull, almenys des del moment en què, durant el segle XIX en fou reprès l'estudi, si bé és veritat que no ha oblidat el *Llibre de Contemplació*, també ho és que potser la seva mateixa magnitud sembla haver estat un fre a l'hora de decidir-se per la seva recerca. Per això el fet que un esplet d'uns vint estudiosos de l'obra de Ramon Llull hagin sumat els respectius esforços fins a oferir-nos-en el resultat en el present volum, quart de 'Subsidia Lul·liana', és raó complementària d'alegria per a tota la família lul·liana.

Recordades les successives seccions del dit llibre (VIII-IX), els responsables de l'aplec d'estudis sobre aquell important llibre lul·lià, han cercat de familiaritzar amb la situació textual bàsica del dit llibre, a partir d'una primera redacció en àrab, afirmada pel colofó de la traduc-